

Ki viszi át a Szerelmet

A Veszprémben, Ajkán és Iszkázon 2010. szeptember 24–26-án
rendezett *Ki viszi át a Szerelmet*-konferencia
szerkesztett és bővített anyaga

Alkotó szerkesztő:

Fűzfa Balázs

SAVARIA UNIVERSITY PRESS
Szombathely – 2011

A *Ki vizsgál át a Szerelmet*-konferencia és -kötet kiemelt támogatói:

nka

Nemzeti Kulturális Alap

AJKA VÁROS ÖNKORMÁNYZATA
A NYUGAT-MAGYARORSZÁGI EGYETEM
SAVARIA EGYETEMI KÖZPONTJÁNAK
HALLGATÓI ÖNKORMÁNYZATA, SZOMBATHELY
NAGYLÁSZLÓ SZELLEMI ÖRÖKSÉGE ALAPÍTVÁNY, ISZKÁZ
NAGYLÁSZLÓ VÁROSI KÖNYVTÁR ÉS SZABADIDŐKÖZPONT, AJKA
MTA VESZPRÉMI AKADÉMIAI BIZOTTSÁGA
MTA VEAB TUDOMÁNYOS ALAPÍTVÁNYA, VESZPRÉM
NOMINAL 3 P ZRT., BUDAPEST
PANNON EGYETEM, MAGYAR IRODALOMTUDOMÁNYI
TANSZÉK, VESZPRÉM

További rendszeres támogatóink:

A Babeş–Bolyai Tudományegyetem Szatmárnémeti
Kihelyezett Tagozata ■ Pedagógiai Szolgáltató Központ,
Szombathely ■ Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest ■ Savaria
University Press Alapítvány ■ Szatmárnémeti Pro Magiszter
Társaság ■ Vas Megye Közgyűlése

Külön köszönjük

Bábics Valéria, Bölcsekiné Kocsis Zsuzsa, Fenyvesi Ottó,
Horváth Róbert, Ifj. Horváth Róbert, Horváth Géza,
Fazekas Bence, Fűzfa Bence, Fűzfa Máté, Fűzfa Zsolt,
Galambos Tamás, Jordán Tamás, Nagy András, Nyitrai Kata,
Pávlicz Adrienn, Schwartz Béla, Sebő József, Szabóné
Réthly Katalin, Szitár Katalin nélkülözhetetlen segítségét

© Fűzfa Balázs editor és a szerzők, 2011

Papp Judit

A KÖLTÉSZET NYELVÉSZETI ELEMZÉSE

A szekvencialitás (ismétlés és különbség) paragrammái
a *Ki viszi át a szerelmet* című versben

Dolgozatom célja egyfelől annak „a költészet nyelvészeti elemzése” elnevezésű módszernek a bemutatása, melynek elméleti részét Domenico Silvestri¹ dolgozta ki a nápolyi „L’Orientale” egyetemen, és melyet évek óta alkalmazunk és pontosítunk nem csak olasz², hanem más európai és egyéb nyelveken³ írott versek, illetve ezek fordításainak elemzése során. Másfelől célom a *Ki viszi át...* című vers elemzése, hogy nyelvészeti szempontok alapján is megpróbáljunk válaszolni arra a kérdésre, hogy miért is tartozik e költemény „a 12 legszebb magyar vers” közé.

„L’analisi linguistica della poesia (ALP) consiste nel riconoscimento e nell’interpretazione, all’interno del testo poetico, delle manifestazioni essenziali e primordiali del suo linguaggio, cioè dei paragrammi

---

¹ Vö. Domenico SILVESTRI, *I mattoni della poesia. A proposito delle figure sequenziali della ricorsività vocalica nei testi poetici = Scritti Linguistici e Filologici in onore di Tristano Bolelli*, a cura di R. AJELLO e S. SANI, Pisa, Pacini Editore, 1995, 471-481; Uő., *Analisi linguistica della poesia: Premesse e presupposizioni per una traduzione poetica = Le questioni del tradurre: comunicazione, comprensione, adeguatezza traduttiva e ruolo del genere testuale*, a cura di M. G. SCELFO, Atti del Convegno Internazionale (SSLMIT Forlì, 29 novembre – 1 dicembre 2001), Roma, Edizioni Associate – Edizione Internazionale, 2001, 234–251. Lásd még: André LEROI-GOURHAN, *Le geste et la parole*, II. *La mémoire et les rythmes*, Paris, Michel, 1965; Roman JAKOBSON, *Poetica e poesia. Questioni di teoria e analisi testuali*, Torino, Einaudi, 1985; Paolo VALESIO, *Strutture dell’allitterazione. Grammatica, retorica e folklore verbale*, Bologna, Zanichelli, 1968; Gian Luigi BECCARIA, *L’autonomia del significante. Figure del ritmo e della sintassi Dante, Pascoli, D’Annunzio*, Torino, Einaudi, 1975; Edoardo VINEIS, *Di Montale e del tradurre. Applicazioni linguistiche*, Bologna, CLUEB, 2009; stb.

² Dante Alighieri, Giacomo Leopardi, Eugenio Montale, stb.

³ Angol, francia, német, spanyol, japán, kínai, arab, magyar stb.

della differenza e della ripetizione sul piano della sequenzialità paragrammaticale nonché dei fenomeni di violazione e di esagerazione nel quadro dell'anomalia semantica.”⁴

A mindennapok során használt gyakorlati nyelv a világ reprezentációja, és ebből adódóan feladata a tárgyak és fogalmak kifejezése egy szimbolikus rendszer segítségével. Köztudott azonban, hogy a költői nyelv funkciója ettől eltérő, hiszen a költészet elsődleges jellemzője az evokáció, azaz az ember és az őt körülvevő világ közötti kapcsolat, illetve a világhoz való folyamatos viszonyulás felidézése. A nyelvészetben és a köznapi nyelven belül elsősorban az elemek közötti szisztematikus kapcsolatok számítanak: az egyes elemek csak a rendszeren belül kapják meg értéküket. Ezzel egyidőben viszont a költői nyelv autoreferenciális is, és elsősorban önmagát és saját evokatív erejét kívánja reprezentálni. A világ jelképezésének, szimbolizációjának nyelvtana (grammatikája) mellett létezik a költői nyelv paragrammatikája is, mely a nyelvi hangokat (jelentőket) rendezi szekvenciális szerkezetekbe. A költői nyelvben az alkotóelemek egymáshoz való viszonyán kívül tehát mindenképpen figyelemreméltó a hangok szekvencialitásának, rekurrenciájának dimenziója. Egy-egy verset akkor mondunk „szép”-nek, ha „jó a hangzása”: vagyis a hangzók összessége, a hangsúlyos és hangsúlytalan szótagok váltakozása, a szótagok típusa, a magánhangzók és a mássalhangzók sorozata stb. tökéletes egésznek alkot, hiszen a nyelv nem pusztán egy bizonyos továbbító, átviteli eszköz, hanem matéria is. A szekvencialitás, az ismétlés természetesen jelen van a nyelv valamennyi megnyilvánulásában, ugyanakkor Fónagy Iván szerint

---

⁴„A költészet nyelvészeti elemzése (KNYE) a költői szövegen belül a nyelv eszenciális és primordiális megnyilvánulásainak felismeréséből és értelmezéséből áll. Ezek a paragrammatikális szekvencialitás szintjén a különbség és az ismétlés paragrammái, míg a szemantikai anomália szintjén a megszegés és a túlzás jelenségei.” Vö. Domenico SILVESTRI, *Analisi linguistica della poesia, Ars Linguistica. Studi offerti a Paolo Ramat*, a cura di Giuliano BERNINI, Pierluigi CUZZOLIN, Piera MOLINELLI, Roma, Bulzoni, 1998, 481–493.

„a költői szövegek legfelszínebb, de egyúttal talán leglényesebb vonása”⁵. Ugyancsak Fónagy állítja, hogy „számos ’hangjátékot’, esztétikai hatású hangcsoportosítást csak a hangtulajdonságok rekurrenciájának szintjén tudunk megragadni.”⁶

A költői szövegben az ismétlés számos formában nyilvánulhat meg: ha csak a kifejezés síkját vesszük figyelembe, akkor jellemezheti a mű teljes architektúráját (pl. az *Isteni színjáték* három könyve), struktúráját (a versszakokon belül a verssorok kapcsolata), a verssoron belül a ritmikai szakaszokat, a magánhangzók és a mássalhangzók sorát (fonikus ismétlődés) és a hangzók összességét.

KÖLTŐI NYELV	
JELENTŐ (significante)	JELENTÉS (significato)
SZEKVENCIALITÁS <u>ismétlés és különbség</u> (<i>ripetizione e differenza</i>)	ANOMÁLIA / SZABÁLYTALANSÁG <u>megszegés és túlzás</u> (<i>violazione ed esagerazione</i>)
PARAGRAMMÁI	
ISMÉTLÉS	KÜLÖNBSÉG
1. Iteráció	1. Ellentét
2. Parallelizmus	2. Közrefogás
3. Szekularitás	
EVOKÁCIÓ	
KÖLTŐ – VILÁG	KÖLTŐ – NYELV

Az öt paragramma definíciója:

A **‘különbség’** első ‘paragrammája’ (szekvenciális alakzata) az **ellentét** (*contrasto*), melynek grafikai szimbóluma: /

⁵ FÓNAGY Iván, *A költői nyelvről*, Bp., Corvina, 1999, 17.

⁶ *Uo.*, 21.

Ellentét minden olyan szekvenciális különbség, mely polarizációként valósul meg (maximális vagy 1-nél nagyobb (>1) különbség, mely egy fenomenikus skálán esetről esetre felismerhető).

Evokatív funkciója a költő és a világ közötti folytonosság megszakadásának elementáris költői kifejezése.

A '**különbség**' második 'paragrammája' a **közrefogás** (*incastrò*), melynek grafikai szimbóluma: |||, például | a | e | a |.

Közrefogás minden olyan szekvenciális különbség, mely két azonos helyzet között jön létre, az egyik megelőzi, a másik pedig követi a közrefogott elemet.

Evokatív funkciója a költő és a világ közötti folytonosság megszakadásának és helyreállításának elementáris költői kifejezése.

Az **ismétlés** első 'paragrammája' az **iteráció** (*iterazione*), melynek grafikai szimbóluma: ***, +++ stb.

Iteráció minden olyan szekvenciális ismétlés, mely azonos elemekből (**egyszerű iteráció**) vagy azonos elemek kombinációjából (**szintagmatikus iteráció**) áll.

Evokatív funkciója a költő és a világ közötti folytonosság elementáris költői kifejezése.

Az **ismétlés** második 'paragrammája' a **parallelizmus** (*parallelismo*), melynek grafikai szimbóluma: =====

Parallelizmus minden nem folytonos szekvenciális ismétlés (**nagyon közeli, távoli** vagy **polarizált parallelizmus**).

Evokatív funkciója a költő és a világ közötti megfeleltetés/kölcsönösség elementáris költői kifejezése.

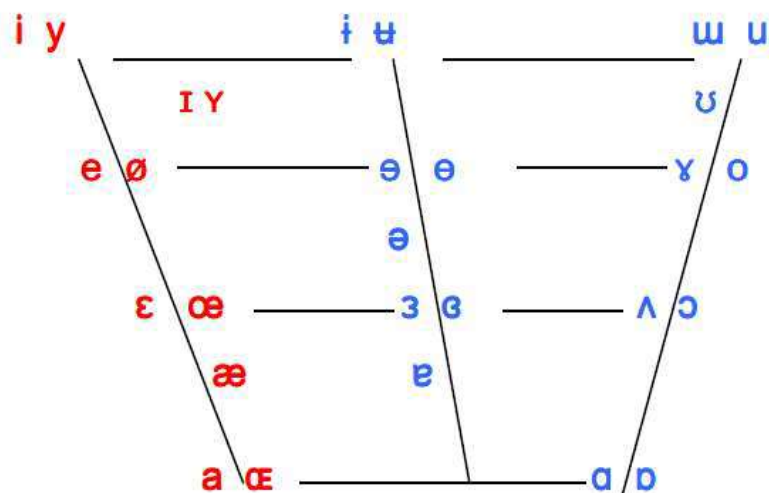
Az **ismétlés** harmadik 'paragrammája' a **spekularitás** (*specularità*), melynek grafikai szimbóluma: ---> <---

A **spekularitás** egy olyan szimmetrikus képlet, mely azonos szakaszok fordított sorrendben történő ismétléséből áll (**folyamatos, megszakított** vagy **polarizált spekularitás**).

Evokatív funkciója a költő és a világ közötti konvergencia (összetartás) elementáris költői kifejezése.

Dolgozatomban elsősorban a hangelosztást, a fonikus ismétlődést vizsgálom az alábbi feltételek szerint: a magánhangzók között a nyelvélléstől és a képzéshelytől függően jön létre ellentét.

Ezek alapján a fejreállított trapéz négy sarkában elhelyezkedő magánhangzók ellentétesek egymással.

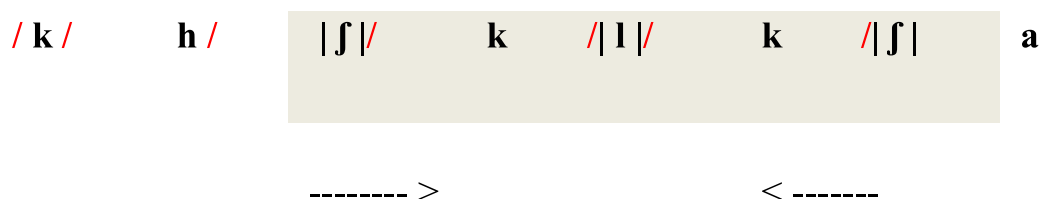
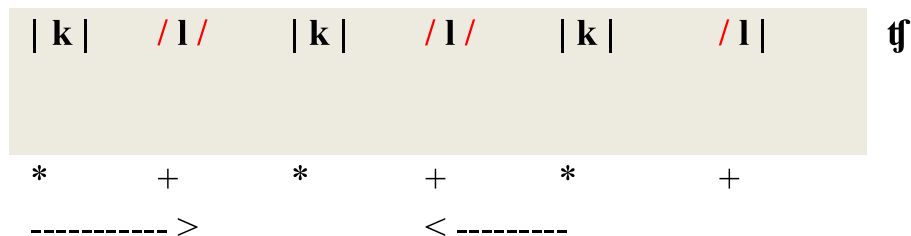

A mássalhangzók esetén akkor áll fenn ellentét, ha két szomszédos mássalhangzó képzéshelye között legalább két helynyi ugrás, különbség van⁷:

	Bilabiális	Labio-dentális	Dentális	Alveoláris	Postalveoláris	Retroflex	Palatális	Veláris	Uvuláris	Faringális	Glottális
Zárhang	p b			t d		ʈ ɖ	c ɟ	k ɡ	q ɢ		ʔ
Orrhang	m	ɱ		n		ɳ	ɲ	ŋ	ɴ		
Többperdületű	ʙ			r					ʀ		
Egyperdületű				ɾ		ɽ					
Réshang	ɸ β	f v	θ ð	s z	ʃ ʒ	ʂ ʐ	ç ʝ	x ɣ	χ ʁ	ħ ʕ	h ɦ
Old. réshang				ɸ β							
Közelítőhang		ʋ		ɹ		ɻ	j	ɥ			
Old. közelítőhang				ɻ		ɻ	ʎ	ʟ			
								w			
Zár-rés hang				ts dz	tʃ dʒ						

⁷ A dentális, alveoláris és postalveoláris mássalhangzók egy kategóriát alkotnak.

Az egyes verssorok elemzése előtt vizsgáljuk meg a cím- és sorkezdő hangzók sorozatát:

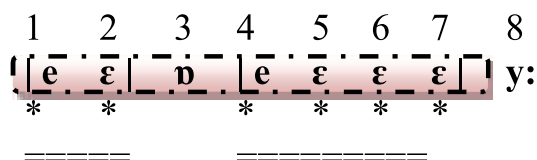

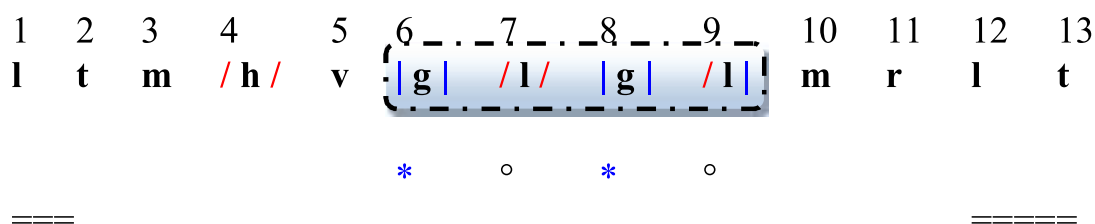
A hangzók sorozata két jól elkülöníthető szakasznak ad életet: KLKLKL és SKLKS. Az első magában foglal egy szintagmatikus iterációt (a KL kombináció megismétlődik háromszor egymás után), két egymásba fonódó közrefogást és ellentétek sorát. A második egy öt elemből álló spekularitásnak felel meg, de a más-salhangzók között itt is erőteljes az ellentét (alveoláris és veláris hangok váltakozása).

Hangelosztás (a magánhangzók és a mássalhangzók rekurrenciája)

1. sor

Létem ha végleg lemerült
letem hɒ veglɛg lɛmɛry:lt

Az első sor paragrammatikus elemzése során mindjárt szembeűnik a grafikai ábrázolás képszerűsege: a „lemerűlés” menete fokozatos, folyamatos és dinamikus mivoltát, majd az elműlás „vűglegessűgét” két olyan „e” és „ű” hangokból álló iteráció illusztrálja, melyek egyidejűleg egy eltűrű sűlyű parallelizmust is képeznek (az 1. és 2. magánhangzó egy kéttagű, a 4., 5., 6. és 7. magánhangzó pedig egy négytagű, imperfekt⁸ iterációt alkot). Ha a különbsűg paragrammait vizsgáljuk meg, akkor ugyanez a hat magánhangzó egy terjedelmes, 7 elemből álló közrefogás két szűlsű szakaszát őrpiű fel: a vers műsodik felűben a fűlig nyűlt és fűlig zűrt magánhangzók őrllandósulnak, műg a vers vűgi „ű” szint megmerekűvűti a sort. Ez őrsshangban van a lemerűlés őralt megidűzett fentrűl lefelű tűrtűnű függűleges mozgással, mely a folyamat vűgűn vűglegesen meg őrll.

A műssalhangzók szakaszának szerkezete keretes: az 1. és 2. illetve a 12. és 13. hangok egy polarizűlt parallelizmusnak adnak őrletet. A sor eleje-kűzepe ellentűttekkel terhelt, ugyanakkor a vers kűzepűn jűl kiemelkedik a szintagmatikus iteráció (6–9), mely egyben két őrsshefonűdű közrefogás is: „g l g” és „l g l”. A paragrammatikus alakzatok felhalmozűdása miatt a figyelem mindenkűppen a „vűgleg” határozűszűra őrsshpontosul.

A szemantikai sűk kapcsűn Tolcsvai Nagy Gűbor hűvűja fel a figyelmet arra, hogy az „őrzűeki-anyagi kűpek” sora valűjűban nem a műsodik sortűl („tűcsűk-hegedű”) kezdűdik: „a vers tovűbbi rűszeit egyelűrűre nem tekintve a „lemerűl” [szintűn] a rejtett nap-kűp vizualizációjűnak rűsze...”⁹. Ez alátűmaszthatű pl. *a nap őrlamerűl az őrgbolton vagy a lűtűbatűron vagy a hegyek műgűtt* kifejezűsekkel, illetve

⁸ Az imperfekciű abbűl adűdik, hogy az „e” és az „ű” hangok kűzűtt nyűltsűgbeűli eltűrűs van.

⁹ TOLCSVAI NAGY Gűbor, *Nagy Lűszűlű*, Pozsony, Kalligram, 1998, 72–73.

idézhetünk Kodolányi János *Holdvilág völgye* című művéből is: „A Nap lemerül a víztengerbe, amikor a hegy aljából visszakiáltja a tizenkettőt, de olyan szörnyű hangon, mintha kést döftek volna a torkába”.

2. sor

ki imád tücsök-hegedűt?
ki imad tyfœk-hegedy:t?

1	2	3	4	5	6	7	8		
i	i	/ a	/ y	œ	ε	ε	y:		
*	*				#	#			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
k	/ m	d	t	[t̥	/ k /	h	/ g /	d !	t
				=====				=====	

A hallásérzettel társuló köznapi természeti kép, az emelkedett hangulatú állítmány és a tücsök által felidézett fogalmak (a tücsökcirpelés, a költői mesterség, az állatmesék világa) közötti ellentét, feszültség hatással van a hangzók világára is¹⁰: a magánhangzók esetében egy összefonódó ellentét vonja magára a figyelmet az első négy helyen (a harmadik, hátul képzett, nyílt magánhangzó – „á” – egyfelől az első két elöl képzett, zárt magánhangzóval – „i i” –, másfelől a negyedik, elöl képzett, zárt magánhangzóval – „ü” – ellentétes), míg a vers vége felé egy kéttagú, tökéletes iterációt jegyezhetünk fel.

A mássalhangzók szakasza ennél gazdagabb képet mutat: itt is fennáll egy egyszerű (két hangzó között jelentkező) ellentét az 1. és a 2. mássalhangzó között, míg az összes többi hangzó egy komplex paragrammatikus helyzetet hoz létre. Először az ismétlésnek egy szimmetrikus figuráját ismerjük fel, egy eltávolodott

---

¹⁰ VASY Géza, *Nagy László*, Budapest, Balassi, 1995, 91.

parallelizmust, majd a különbség sokkal markánsabb alakzatait, mivel a „tücsök-hegedűt” ellentétek sora építi fel.

3. sor

Lángot ki lehel deres ágra?
lángot ki lehel deres agró?

1	2	3	4	5	6	7	8	9
a	ɔ	i		ε	ε	ε	ε	a
			*	*	*	*		
							#	#

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
l	/ɲ	g/	t	/k/			/h/			d	r	f
					*	*	*	*			/g/	r

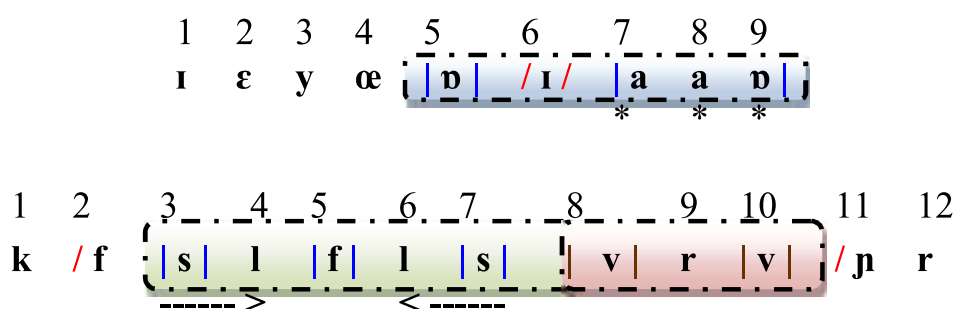
A cselekvés, az életet adó lehelés folytonosságát imitálja a négyszer visszatérő „e” hang („lehel deres”), és a sor végi kéttagú imperfekt ismétlődés („á a”). Nagy László legalább két hasonló jelentésű melléknév közül választhatott: az egyik mély, a másik magas hangrendű: „havas” és „deres”. Vö. „havas ágakon varjak” – *Havon delelő szívárvány*, és „rettents nyavalyát deresén, havasan” – a *Csodafiu-szarvas*. Valószínű, hogy e sor megírásakor a költő választása a megfelelő hanghatás előidézése miatt tudatos volt.

A mássalhangzók sora ismételten túlterhelt ellentétekkel, 13 mássalhangzóból 11 áll ellentétben szomszédaival vagy szomszédjával. Pontosan a vers közepén helyezkedik el a „lehel” állítmány, mely hangalakilag egy egyszerű közrefogás is. A paragrammák elhelyezkedése szempontjából a sor jól láthatóan két részre oszlik: az első szakasz a 8. mássalhangzóval ér véget („lángot ki lehel”), míg a második szakasz a sor hátralevő részét fedi. A feszültség a pozitív konnotációjú láng és a dermedt táj között a vers valamennyi síkján érzékelhető.

A vers egészére jellemző az alliterációs technika, az ismétlődés nemcsak a szavak elejét, hanem a belsejét is érintheti. Kiemelkedő fontosságú a verset nyitó „Létem” szókezdő mássalhangzójának ismétlődése: „létem végleg lemerült”, melynek láncolata ebben a sorban még tovább bővül: „lángot lehel”. A versben az „l” a „t” után a második leggyakrabban előforduló mássalhangzó. De alliteráció jellemzi a 4., a 10. és a 11. sort is: „feszül föl”, „káromkodásból katedrálist”.

4. sor

Ki feszül föl a szivárványra?
ki fesyl foel o sivarvapno?

A negyedik sor mindkét hangsora érdekes és figyelemreméltó: a magánhangzókat elemezve adott egy sorvégi háromtagú, imperfekt iteráció („á á a”), mely egyben az eltérő súlyú, öt elemből álló közrefogás lezáró szakasza is. A közrefogással megegyező helyen (homotopikusan) regisztrálunk egy kétoldalú ellentétet is a zárt („i”) és a nyílt („a” és „á”) magánhangzók között.

A mássalhangzók sora a két egymást követő közrefogás, valamint az első közrefogással homotopikus spekularitás segítségével szinte leképezi a versben említett szivárványt.

A sorban az ismétlés két paragrammájához képest túlnyomó többséget képeznek a különbség paragrammái (összesen 6), melyek összhangban állnak az áldozatvállalás értelmével.

A második sortól a költői képek három különböző szintre összpontosítják a figyelmet: az első a tücskök megidézésével a talajszintre, a deres ágak már egy magasabb szinten elhelyezkedő természeti világra, a szivárvány pedig az ég felé irányítja a tekintetet.

5. sor

*Lágy hantu mezővé a szikla-
laj hontu mezøve n síklo-*

1	2	3	4	5	6	7	8	9
a	p	/u	ε	ø	e	p	/i/	p
*	*							

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
l	/j/	h	/n	t	m	z	v	s	/k/	l

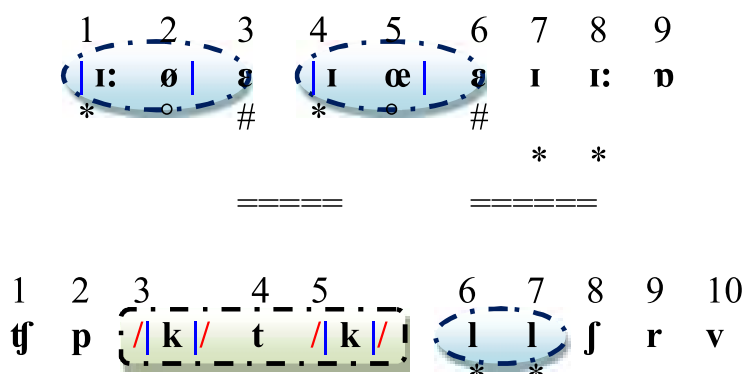
Az ötödik és a hatodik sor egy komplex költői képet alkot, melynek segítségével a költő tovább fokozza a versen belüli feszültséget. A két sort összekapcsoló „szikla-csípő” összetétel az életlen, meddő természeti jelenséget személyesíti meg. Ezt a versalany hihetetlen erejű ölelése „lágy hantu mező”-vé változtatja: az ellentét nem csak a kőkemény és a lágy, a terméketlen és a termékeny, a kopár és a gondozott, hanem a magasba nyúló szinten függőleges sziklafal és a mező sík tere között is éles. A szikla, a mező termékeny és életet adó. A cselekvés intenzitása fokozott, hiszen a versalanyt sírásra kényszeríti, s talán a potyogó könnyek áztató hatása is hozzájárul ehhez a gigantikus mértékű metamorfózishoz. A versben ez a második ilyen típusú átváltozás a láng hatására felolvadó, életre kelő fagyos ág után és a káromkodásból formát öltő katedrális előtt.

Az ötödik sorban a szekvencialitás szintjén ez a vibráló feszültség a különbség paragrammáinak szinte kizárólagos előfor-

dulásával (négy ellentét és két közrefogás) párosul: az egyetlen ezektől eltérő paragramma a kéttagú, imperfekt iteráció („á a”).

6. sor

csípőket ki öleli sírva?
ʧi:pøket ki øleli si:rva?

A hatodik sorban a szekvenciális spekuláción kívül jelen van az összes többi paragramma. A szomszédos magánhangzók között nincs oly mértékű különbség, amely ellentétet hozna létre, de annál érdekesebb a szintagmatikus jellegű közrefogás (1–5) és a három különböző hangzóból felépülő szintagmatikus, imperfekt iteráció: (az „í ő e” szakasz és „i ö e” formában ismétlődik meg). Ezt követi még egy egyszerű, kéttagú iteráció is („i í”), míg végül, de nem utolsósorban a paragrammák listája egy parallelizmussal is bővül. Mindez rendkívül szemléletesen árulkodik a magánhangzók szekvenciális szervezettségéről.

A mássalhangzók sora szomszédos ellentétek láncolatát, egy közrefogást és egy iterációt alkot. Az előző sorhoz képest, ahol a különbség paragrammái is a feszültséget fokozzák, itt az ismétlés paragrammái ellensúlyozzák az ellentétek és közrefogások evokatív funkcióit, és az intenzív ölelés aktusát képezik le.

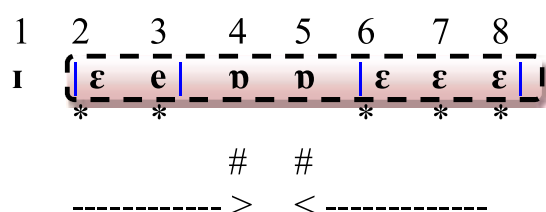
A két sor felépítése azért is figyelemreméltó, mivel szorosan összetartoznak ugyan, de míg az előző sorban csak a természettel

kapcsolatos szavakat találunk („lány hant”, „mező” és „szikla”), addig a hatodikban a humán jelleg (*csípő, sírva, ölel*) a domináns. Ez a felosztás szakítja el egymástól a szikla-csípő összetétel két akotóelemét is.

7. sor

Ki becéz falban megeredt

ki betsez fõlbn megerett

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
k	/b	ts	z	f	l	b	n	m	/g/	r	t:

A hetedik és nyolcadik sor ismét egy összetett költői képet vetít az olvasó elé. Az „imád” (fokozott érzelmet kifejező ige), a „lehel” (tipikusan emberi cselekvés), a „fölfeszül” (bibliai vonatkozású kép), az „ölel” (szeretetet megidézõ ige) után ismét egy tipikusan emberi cselekvést kifejező ige, a „becéz” következik. A feszültség továbbra is rendkívül erőteljesen jelen van a sivár, terméketlen körülmények és a falrepedésben ezek ellenére megeredõ élet között. Nagy László a kopár természetet a termékenységgel és egy érzelmekkel teli emberi cselekvéssel hozza összefüggésbe, miközben Görömbei András szavait idézve „a falban megeredt hajak, verõerek a *Kõmíves Kelemenné*-balladára utalnak, a becézés az értelmes áldozat megbecsülését is jelenti.”¹¹

A „becéz” ige egy logonimikus¹² ellentétpár első eleme is: „becéz” vs. „káromkodás”.

¹¹ GÖRÖMBEI András, *Nagy László költészete*, Bp., Magvetõ, 1992, 187.

¹² Az olasz logonimo, ’logoním’ szakkifejezés Domenico Silvestri nevéhez fûzõdik. A fogalom valamennyi beszéddel, nyelvi cselekvéssel kapcsolatos szót

A magánhangzók szekvenciája egy érdekes, összetett paragrammatikus képet alkot: három egymást követő egyszerű iteráció fedi le az első magánhangzó kivételével a teljes sort. E három iteráció az ismétlésen belül egyúttal még egy eltérő súlyú (2–4 és 5–8) spekularitást hoz létre, melynek második tagja egy magánhangzóval hosszabb, mint az első. Ugyanezek a magánhangzók, ha a különbség alakzatait vesszük számon, egy ugyan-csak eltérő súlyú maxi közrefogást alkotnak.

A mássalhangzók elemzése során, mintegy a magánhangzósor ellensúlyozásaképpen, csak egy egyszerű (1–2) és egy összeláncolt (9–11) ellentétet jegyezhetünk fel.

8. sor

hajakat, verőereket?
hɔjɔkɔt, vɛrøɛrɛkɛt?

1	2	3	4	5	6	7	8
ɒ	ɒ	ɒ	ε	ø	ε	ε	ε
*	*	*					

1	2	3	4	5	6	7	8	9
h	/j	k	/t	v	r	r	/k/	t
					#	#		

Részben újra megismétlődik az előzőekben már említett elosztás: a hetedik sorban a (szikla- vagy ház-)falra utaló természeti kép a domináns a humán vonatkozású ige mellett, míg e sorban már egyértelműen a humán jelentésszféra az uralkodó. A természeti és a humán képek a versben egyfelől összemosódnak, más-

---

takar: pl. *beszél, mond, szól, fecseg, szonett, közlés*, stb. Vö. Domenico SILVESTRI, *Logos e logonimi* = Cristina VALLINI (a cura di), *Le parole per le parole. I logonimi nelle lingue e nel linguaggio*, Roma, Editrice “il Calamo”, 2000, 31–36.

felől a mondatfűzés és tagolás következtében elhatárolódnak. A haj szó hallatán asszociálhatunk a hajszalgyökerekre is: a falban életre kelő növény gyökere, a haj és a verőér fogalmak között több közös vonás is felfedezhető.

A magánhangzók három paragrammát, egy-egy háromtagú iterációt és egy közrefogást alkotnak, míg a mássalhangzók szintjén három ellentétet, egy iterációt és egy parallelizmust regisztrálhatunk.

9. sor

S dúlt hiteknek kicsoda állít
f dúlt hiteknek kifjódv allít

1	2	3	4	5	6	7	8	9
u	/ i	ε	ε	i	ɔ	v	a	/i:
	*					#	#	
	----->		<-----					

1	2	3	4	5	6
f	d	l	t	/h/	t

=====

7	8	9	10	11	12	13	14
/ k	n	/ k	k /	fj	d	l:	t
*							

=====

Ebben a sorban érdemes némi figyelmet fordítani a vers első felére, ahol négy alakzat jelenik meg egyszerre: egy ellentét az első két magánhangzó között, egy négytagú közrefogás, egy kéttagú ismétlés és egy folyamatos spekularitás. Ezzel szemben a vers második fele kevésbé telített: egy ellentétet és egy kéttagú,

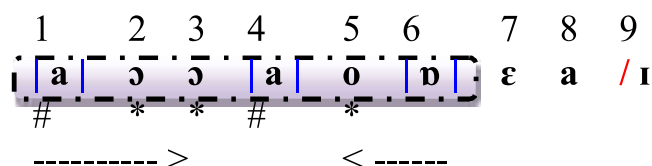
imperpekt iterációt tartalmaz. Ezáltal a paragrammák konfigurációja is a „dült hitek” szintagma által kifejtett hatást erősítik fel.

A mássalhangzók sora tulajdonképpen keretes: az első négy és az utolsó négy mássalhangzó egy polarizált, imperpekt parallelizmust alkot. A keretes szerkezeten belül ellentétek sorát, egy egyszerű és egy négytagú közrefogást, valamint egy iteráció alakzatát regisztráljuk.

Az előző sorokhoz képest, melyek lüktetése nyugodt, egyenletes, e sor lendülete felfokozódik. Figyelemreméltó az is, hogy e sor elején található a vers egyetlen hangsúly-ütközése is: „dÜlt hIteknek”. Tehát az előző két sor négy lassú szegmense (... a a e e e // a a a e ő e e e) hatásosan vezeti fel a hirtelen fordulatváltást, melynek ritmusa a következő sorban már alább lankad, s a feszültséget inkább majd a kopogó „k” mássalhangzók diktálják.

10. sor

káromkodásból katedrális?
karomkodazbol katedralist?

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
k	/ r	m	/ k /	d	ʒ	b	l	/ k /	t	d	r	l	f	t

A költő nemcsak a háromkodásból, hanem a szekvenciális alakzatokból is katedrális állít. A paragrammák főbb alkotóelemei az „á” és az „o/ó” magánhangzók, illetve a „k” mássalhangzó. A mély magánhangzók egy hat tagból álló látványos szekvenciális spekularitást alkotnak, melynek grafikai ábrázolása egyértelműen ikonszerű:

dÁs
 rOmko   bÓl
 kÁ   kAte drálist?

A spekulatívitás egy közrefogással társul, illetve egy szintagmatikus ite-
 rációt is magában foglal. A sor végül egy egyszerű ellentéttel zárul.

A mássalhangzók összetétele is figyelemreméltó, hiszen a há-
 romszor ismétlődő „k”-n kívül még három másik is felpattanó
 zárhang: a „b” és a kétszer-kétszer előforduló „d” és „t”. Ezek
 összessége tehát a sor több mint a felét (15-ből 8) fedik, ezáltal –
 és három ellentéttel megtűzdelve – biztosítva a szakasz kemény,
 kopogó hangzását.

A metamorfózis itt is meghökkentő, hiszen egy absztrakt,
 kézzelfoghatatlan fogalom (mely egyben egy fenomenikus-
 manifeszt kategóriájú logoním¹³ is) egy másik, konkrét, térfogat-
 tal és konzisztenciával rendelkező fogalommal kerül paradoxon
 módon szoros kapcsolatba.

11. sor

Létem ha végleg lemerült,
Letem ha végleg lemerült,

1	2	3	4	5	6	7	8
e	ε	o	e	ε	ε	ε	y:
*	*		*	*	*	*	
=====			=====				

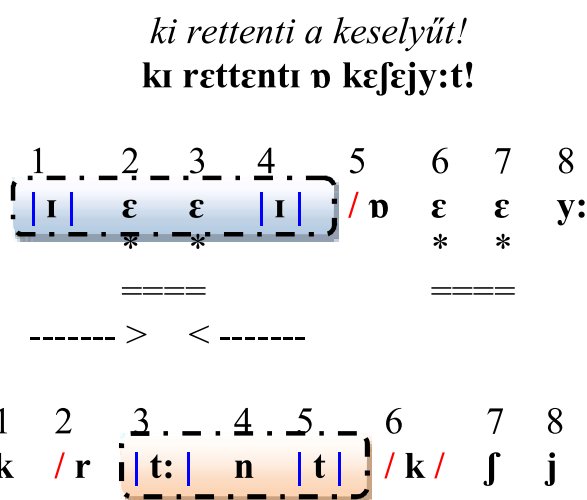
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
l	t	m	/ h /	v	 g 	/ l /	 g 	/ l 	m	r	l	t
					*	o	*	o				
=====												

---

¹³ Silvestri a nyelvi cselekvésre vonatkozó igéket négy kategóriába rendszerezi:
 1. relációs-introvertált (pl. *beszél*), 2. referenciális-extrovertált (pl. *szó*), 3.
 processzuális-interaktív (pl. *beszélget*, *diskurál*) és 4. fenomenikus-manifeszt (pl.
karattyol) logonímek, stb.

A 11. sor az első sor ismétlése, tehát paragrammatikus szinten látszólag ugyanaz mondható el róla, mint fentébb. Ugyanakkor egyben ez a „retorikai váltás”¹⁴ nyitó szakasza is: a kérdések ezentúl felkiáltásokká válnak, tehát az ismétlés kiemelkedő fontosságú funkcionális értékkel is bír.

12. sor

A grafikai ábrázolás képszerűségének informatív jellege ezúton is fokozott. Mindkét hangzósor figyelembe véve a sor két jól elkülöníthető szakaszra bontható: „ki rettentí – a keselyűt”.

Ha a magánhangzókat vizsgáljuk, akkor azonnal szembetűnik az első négy elemet lefedő közrefogás/spekularitás, és a sor közepét kiemelő ellentét is. A két rész között – paragrammatikusan – a két-két „e”-ből álló iteráció által alkotott parallelizmus biztosítja a kapcsolatot.

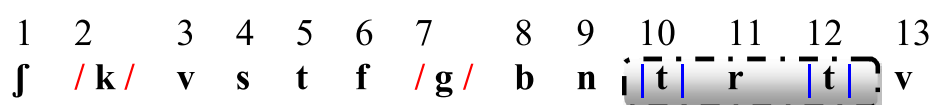
A mássalhangzók esetén a kezdeti ellentét után ismét jól elkülönül a közrefogás alakzata, mely mintegy lezárja az első részt. A két félsor között itt is egy ellentét húzódik („t” / „k”), mely láncszerűen folytatódik még a szomszédos hangzóval is.

¹⁴ TOLCSVAI NAGY, I. m., 77.

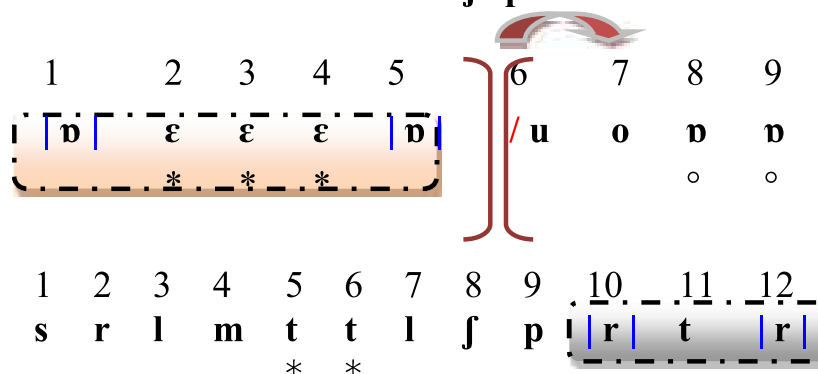
13. sor

S ki viszi át fogában tartva
f ki viszi at fogabon tortvo

14. sor

a Szerelmet a túlsó partra!
v szerelmet v tuljo portro!

A hagyományos elemzési módszert tiszteletben tartva az utolsó két sort külön-külön kellene elemezni, de a sorok közt fennálló szoros (szemantikai és paragrammatikus) kapcsolat miatt ettől most kivételesen eltekintek.

A magánhangzók szekvenciája képszerűen imitálja az „átvisz” ige által megjelölt cselekvés lényegét: az áthajló („tartva / a”) iterrációk sorozata a kitartó, huzamos ideig tartó cselekedetet juttatja

kifejezésre a szublimináris szinten, míg a közrefogások a fogak közé szorított, átvitelre, megőrzésre szánt értékeket jelenítik meg:

I I I / | a | o | a n n n n | e e e | n | / u o n n

Az utolsó sor második fele a nyitó pozíciójú névelővel kezdődik, melyet egy szinte áthidalásra szánt ellentét („a / ú”), végül pedig a „szemközti part” követ.

A tizenharmadik sor mássalhangzó szekvenciája két ellentétet tartalmaz, melyek evokatív funkciója az erőfeszítés nehézségének érzékeltetése. Ennél érdekesebb a két sorvégi közrefogás, mivel tulajdonképpen ugyanannak az alakzatnak a variációi: mindkettő az „r” és a „t” hangzókból tevődik ki, de egymással ellentétes módon.

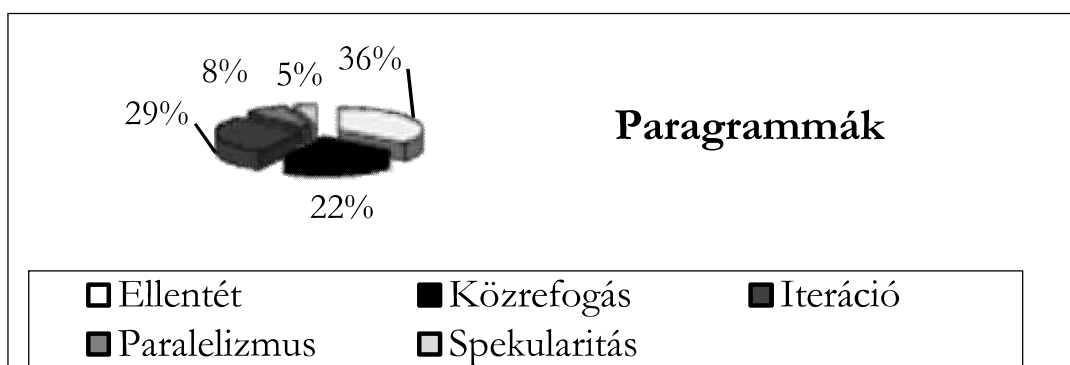
Az elemzés rövid összegzése előtt vessünk még egy utolsó pillantást a magánhangzók rendszerére mind a 14 sorban, de most figyelembe véve a hangsúlyok eloszlását is:

1. É e a É e E e ű	>> É É E
2. i I á Ü ö E e ű	
3. Á o i E e E e Á a	>> Á E E Á
4. i E ü ö a I á á a	
5. Á a ú E ő é a I a	
6. Í ő e i Ö e i Í a	>> Í Ö Í
7. i E é A a E e e	>> E A E
8. A a a E ő e e e	
9. Ú I e e i o a Á í	
10. Á o o á ó A e á i	
11. É e a É e E e ű	>> É É E
12. i E e i a E e ű	>> E E
13. i I i á O á a A a	
14. a E e e a Ú ó A a	

Annak ellenére, hogy az egyes szakaszok rövidek és a hangsúlyos magánhangzók száma soronként igen csekély, hat esetben mégis

könnyedén felismerhetünk egyszerű paragrammatikus alakzatokat, mint pl. iteráció vagy közrefogás, de a 3. sorban még egy spekularitásra is van példa.

Összegzésképpen elmondható, hogy a *Ki viszi át...* című költemény 14 sorában 39 ellentét, 24 közrefogás, 32 iteráció, 9 parallelizmus és 5 spekularitás található.

A különbség paragrammái: összesen 63 (58%)

Az ismétlés paragrammái: összesen 46 (42%)

Az elemzés során az is megállapítható, hogy a mássalhangzók expresszív autonómiája a vártnál jóval nagyobb. Túlsúlyban vannak a különbség paragrammái, tehát, ha ezeknek az evokatív funkcióit vesszük figyelembe, akkor elmondható, hogy a vers hangalakja pozitív összefüggésben áll a tartalommal: a költő és a világ közötti kapcsolat feszültségét, a társadalom diszharmóniáját érzékelteti, támasztja alá. A költő és a világ közötti kapcsolat folytonosságát felidéző paragrammák a pozitív értékeket kifejező fogalmakkal állíthatók párhuzamba: például az alkotás (költői mesterség), a teremtés, a katedrális, mint az emberiség szellemi értékeinek monumentális összegzője vagy a szeretet (áldozathozatal).

Nagy László versének elemzése során is fény derül arra, hogy a hangokból kitett alakzatok hatása kiegészítheti, fokozhatja, minősítheti a szavakkal, költői képekkel kifejezett üzenetet. A hangzók szekvenciái hozzájárulnak ahhoz, hogy a költő hatásosabban érzékeltethesse az elmondottakat. Láttuk, hogy a paragrammák több helyen is alátámasztják a versbe foglalt közlést, máshol,

mint pl. a „turning point”-nak számító „dült hitek” előtt, a nyugodtabbnak, egyenletesebbnek tetsző hangsor visszafojtott lendületet takar. Végül, de nem utolsósorban pedig több szakasz esetén is méltányolhattuk a grafikai ábrázolás ikonszerű voltát.

TARTALOM

NAGY LÁSZLÓ: <i>Ki viszi át a Szerelmet</i>	7
---	---

ÚT

ÁGH ISTVÁN: Utak bátyámhoz	11
SEBŐ JÓZSEF: A szülőföldnek és a csillagoknak Nagy László: <i>Ki viszi át a Szerelmet</i>	23
NYILASY BALÁZS: A sorsvállaló költői én kétféle poétikája Nagy László: <i>Ki viszi át a Szerelmet</i> , Dsida Jenő: <i>Nagycsütörtök</i>	29
NAGY J. ENDRE: Káromkodásból katedrális? Rejtett életfilozófia Nagy Lászlónál	41

VERS

BÁNYAI JÁNOS: A dal(szerű) és a kérd(ez)és kontrasztja Nagy László: <i>Ki viszi át a Szerelmet</i>	63
VÉGH BALÁZS BÉLA: Értékszintek Nagy László <i>Ki viszi át a Szerelmet</i> című versében	68
TARJÁN TAMÁS: Katedrális – káromkodásból Egy beszédalakzat – versben	74
HORVÁTH KORNÉLA: Mítosz, versbeszéd és „Szerelem” Nagy László: <i>Ki viszi át a Szerelmet</i>	85

NAGY MÁRTON KÁROLY: A végső metafora felé. Jelentésalkotás és jelentéskeresés a <i>Ki viszi át a Szerelmet</i> című versben	93
FINTA GÁBOR: Képvisel-e a képviselési líra? Nagy László: <i>Ki viszi át a Szerelmet</i>	106
BÁRCZI ZSÓFIA: A <i>Ki viszi át a Szerelmet</i> énszemlélete	116
PAPP JUDIT: A költészet nyelvészeti elemzése. A szekvencialitás (ismétlés és különbség) paragrammái a <i>Ki viszi át a szerelmet</i> című versben	122
KOVÁCS KRISTÓF ANDRÁS: Megjegyzések a vers ritmusához	144
CS. VARGA ISTVÁN: Szakrum és profánnum mezsgyéjén	162
BOKÁNYI PÉTER: A visszanyert elfogulatlanság	173

MÁSOK

ELISA PUKKÁSALO: „Lángot ki lehel deres ágra?” Nyelvi képek Nagy László <i>Ki viszi át a Szerelmet</i> című versének finn fordításában	183
ANTONIO DONATO SCIACOVELLI: Translatio erotica	189
SZ. TÓTH GYULA: A „folyékony kristály” az Egész, az örök mozgósítója és a tünékeny éltetője – Káromkodó angyal és szívárványra feszített dalok. Nagy László világjárása a <i>Ki viszi át a Szerelmet</i> francia fordításai tükrében	195

KÉSŐBB

BOLDOG ZOLTÁN: Majd Stephenie Meyer és Coelho átviszi Esszé az újracsomagolt Szeretetről	211
TOLDI ÉVA: Mai hőroszok	217
MOLNÁR H. MAGOR: Lányomok a latyakban A <i>Ki viszi át a Szerelmet</i> kortárs leképződési	231

HARKAI VASS ÉVA: Nagy László pro és kontra, avagy a <i>Ki viszi át a Szerelmet</i> az életmű és a kritikai recepció kontextusában	242
DREFF JÁNOS: Káromkodásból regénykatedrális?	254
BONDÁR ZSOLT: Mindenki viszi át a szerelmet A hiteles írástól Nagy Lászlón át a szövegfélelemig ...	266
KAMARÁS ISTVÁN OJD: Kik viszik át? Mit visznek át? Adalékok a <i>Ki viszi át a Szerelmet?</i> recepciójához	271
SIRATÓ ILDIKÓ: Amint a költő a saját versét mondja.....	297

ÉS

VERESS ZSUZSA: Igézés minden időben	309
GEROLD LÁSZLÓ: „...káromkodásból katedrális?”	318
GERA CSILLA: Nagy László költészetének tanítási lehetőségei – avagy „Mi van a tejfölöspohárban?”	321
KAPILLER SAROLTA: Lét és nemlét határán – avagy egy drámaóra tanulságai	331
HORVÁTH BEÁTA: A vers és a kulturális tér.....	337
FÜZFA BALÁZS: „Ki viszi át...” – avagy irodalomta(la)nítás, de meddig?	341
SZ. TÓTHI GYULA: Ki viszi át... ..	346
TARJÁN TAMÁS: Zárszó	348
A 12 legszebb magyar vers.....	351
A 12 legjobb mondat	353

A 12 LEGSZEBB MAGYAR VERS-PROGRAM HONLAPJA:

www.12legszebbvers.hu

*

NAGY VERSMONDÁSOK (25 perces filmek, szerkesztő: NYITRAI Kata):

Pilinszky János: *Apokrif* (Szombathely, 2008. április 17.)

<http://www.nyugat.hu/tartalom/video/4>

Rendezte: SILLÓ SÁNDOR

Arany János: *Szondi két apródja* (Drégelypalánk, 2008. szeptember 26.)

<http://videotar.mtv.hu/?k=szondi+k%C3%A9t+apr%C3%B3dja>

Rendezte: VARGA ZS. CSABA

Babits Mihály: *Esti kérdés* (Észtergom, 2009. április 24.)

<http://videotar.mtv.hu/?k=A+nagy+versmond%C3%A1s>

Rendezte: FAZEKAS BENCE

Radnóti Miklós: *Levél a hitveshez* (Abda, 2009. szeptember 25.)

<http://videotar.mtv.hu/Kategoriak/MTV%20Extra.aspx>

Rendezte: FAZEKAS BENCE

Kosztolányi Dezső: *Hajnali részegség* (Szabadka, 2010. április 23.)

http://videotar.mtv.hu/Videok/2010/11/27/19/A_Nagy_Versmondas

[Kosztolányi Dezső Hajnali részegség.aspx](http://videotar.mtv.hu/Videok/2010/11/27/19/A_Nagy_Versmondas)

Rendezte: FAZEKAS BENCE

Nagy László: *Ki viszi át a Szerelmet* (Ajka, 2010. szeptember 24.)

(bemutató előtt az M1-en)

Rendezte: FAZEKAS BENCE

Az első borítóhoz a Nagy András grafikusművész által készített fotómontázst
használtuk fel (lásd az 5. oldalon!), melyen Ismeretlen fényképezőnek
a költőről készített fotója és a *Ki vizsgál át a Szerelmet* néhány sora látható

Kiadja a 2006-ban Vas megyei Prima-díjra jelölt SAVARIA UNIVERSITY PRESS
ALAPÍTVÁNY (fbalazs@btk.nyme.hu) ■ Borítóterv: SCHEFFER MIKLÓS
A szövegeket CSIFJI BORBÁLA gondozta ■ Nyomdai előkészítés: H. VARGA TÍMEA
Nyomdai munkák: BALOGH ÉS TÁRSA, Szombathely, Károli Gáspár tér 4.
(bmiklos@sek.nyme.hu)

ISBN 978-963-9438-91-0 Ö (A 12 legszebb magyar vers)
ISBN 978-963-9882-73-7 (A 12 legszebb magyar vers 7. – *Ki vizsgál át a Szerelmet*)